

Õpilased kinkisid Kalju Aigrole Nõo kooli 300. aastapäeval kunstnik Heli Šestakova tehtud portree.

Kalju Aigro on maakeskkooli tuline patrioot

Sirje Tohver

Kalju Aigro tuli 1949. aastal 28-aastase noormehena Nõo 7-klassilisse kooli matemaatikat õpetama. Juba kahe aasta pärast sai temast kooli direktor. Sellele postile jäi ta 31 aastaks, võideldes koolile kõigepealt välja keskkooli staatuse ja siis matemaatika-füüsika eriklassid. Tema käest on keskkoolitunnistuse saanud 1682 õpilast. Praegu kirjutab mees oma värvikast elust memuaare.

Kalju Aigro alustab vestlust elutarga tõdemusega: „Kui sa lähed ministereeriumi või haridusosakonda asju õiendama, siis mine ühe, maksimum kahe probleemiga. Kui korraga kümnet liini ajad, jääd kõigest ilma. Minul on praegu südamedel ainult üks asi – tahan veenda kõiki selles, et maakeskkoole ei tohi ära kaotada. See oleks suur ülekohus. Oleks kohutavalt kahju, kui Tartumaal Rannu, Puhja, Rõngu, Alatskivi, Võnnu keskkool õpilaste vähesuse tõttu suletaks. Elu Eestis on väga palju edasi läinud, aga kui kaovad maakeskkoolid,

kaotame midagi väga olulist. Keskkool annab mentaliteedi ja vaimsuse, värvinagu ja maine kogu ümbruskonnale. Kujutage ette, et teie laps jääb keskkooli haridusest ilma, sest tema kodukeskkool suleb uksed, aga kitsad majandusolud ei võimalda teil teda linna õppima saata.

Kui lapsi jääb väheks ja enam tõesti koole sulgemata hakkama ei saa, tuleb kuskile tsentrumisse teha internaat, kuhu maalapsed saaksid tulla. Õpetaja koormuse probleemi lahendamiseks võib võtta kolme kooli peale tööle ühe

spetsialisti – näiteks ühe keemia-, füüsika-, ajaloo- või geograafiaõpetaja – ja maksta talle bensiin kinni, et ta saaks mitme kooli vahet sõita. Alati on võimalik midagi välja mõelda,” ei tunnista Kalju Aigro sundolukordi.

Ta lükkab resoluutselt tagasi ka väite, nagu poleks maal võimalik hea tasemega õpetust pakkuda. „Kuidas Nõo kool sai? Üheksa korda panime vabariigi matemaatikaolümpiaadi kinni, kaheksa korda füüsika, kolm korda keemia, olgugi et Tartu 5. ja 2. keskkool olid keemiakallakuga,” toob ta veenva näite.

Kalju Aigrol on õigus Nõo kooli eeskujuks tuua, on ju 7-klassilise kooli arendamine keskkooliks ja viimine Eesti tippkoolide hulka suuresti tema teene. Seda tegema ei ajendanud meest auahnus või tegutsemisiha, vaid kaastunne ja poolehoid maainimeste vastu. Kasvanud üles põlise põllumehe seitsmenda lapsena, elanud üle rasked Siberi-aastad, mõistis ta hästi, mida talude kaotamine ja neid asendanud kolhoosikord eesti rahvale tähendas.

Päevapalk 40 kopikat

„Kui küsisin emalt, kellel aitasin pojale Siberisse kirja kirjutada, kas ta külmale maale ka pakke saadab, hakkas naine nutma. „Pean terve päeva tööd tegema, et kirjale mark peale panna, minu ühe tööpäeva tasu on vaid 40 kopikat. Olen kahe koolilapse ainuke toitja. Kuidas ma saan veel pakke saata?” See oli kohutav ülekohus, mis maarahvale tollal tehti. Nii vähe ei ole Eesti pinnal makstud isegi mõisnike ajal,” meenutab Aigro kaugeid aegu.

Valitsev lausvaesus paistis välja ka igapäevases koolielus. „Toiduvahetunnis sõid lapsed kodunt kaasa võetud võileibu, aga kõigil ei olnud võileiba kaasas, mõnel olid ahjus küpsetatud kartulid. Teate, kui valus oli vaadata, kuidas laps salaja, et teised ei näeks, tuhast puhtaks puhitud kartuleid sööb.” Aigro ütleb, et toonane olukord ei tekitanud temas niivõrd viha Nõukogude võimu vastu, kuivõrd äratas armastust ja kaastunnet rahva vastu, kelle lapsi ta õpetas. „Tundsin, nagu oleksin saanud käsu nende eest seista. See andis jõudu. Olen senini maakeskkooli patrioot. Minu sümpaatia kuulub maarahvale, maalastele ja põllumeestele.”

Uskumatu saab teoks

Kui Aigro oli kaks aastat Nõo 7-klassilise kooli direktor olnud, küsisid vanemad talt lõpupäeva koosviibimisel, kas Nõoku ei saaks keskkooli – nad ei jaksaks oma lapsi Tartusse kooli panna. „Vanemad ei andnud ka suvel mulle asu. Kui mind alevi vahel nägid, muudkui pärisid: Aigro, millal keskkool tuleb?” Noor direktor haaraski esmapilgul teostamatu na tunduvast ideest kinni. Haridusosakonnast ja -ministeeriumist sai ta eitava vastuse ja süüdistuse reaalsustaju puudumises. „Iga kord oli üks ja sama jutt:

Nõost on Tartusse 15, Elvasse 11 km, kool asub raudteejaama juures. Mis keskkooli sinna vaja on?” Aigro ei lasknud end heidutada. Juba kolmandat korda Tallinna sõitnud, kohtas ta juhuslikult vana tuttavat, major Remblat, kes koolimehe murest kuulates lubas teda aidata. „Helistas kellelegi Raadikule keskkomiteesse ja palus mind jutule võtta. Raadik kuulas mind ilusti ära, kui talle ihust ja hingest rääkis, kui väga Nõoku keskkooli vaja on.”

Kui Aigro Nõoku tagasi jõudis, seisis laual korraldus, et Nõo 7-klassiline kool on 1. septembrist 1953 keskkooliks reorganiseeritud.

„Kui suur rõõm see oli! Mitte ainult minul, kõigil õpetajatel oli hea meel. Keskkooli loomine ei olnud ju minu vaimusünnitis, vaid kogu kollektiivi taotlus. Uhke tunne oli lapsevanematele rõõmsõnumit teatada.” Aigro meenutab, et esimestel aastatel elasid kõik õpetajad keskkooli tähe all, andes endast parima. „Mis sellest, et kõigil õpetajatel polnud ülikooliharidust, ka tahtmine loeb palju.” Esimestest lõpetajatest pääses ülikooli 60%.

Nõrk poliitiline kasvatus

Nõukogude ajal pidi koolidirektor olema valmis igasugusteks ootamatusteks ja vastutama pea kõige eest. Kui 1970. aastatel kaks Aigro juba tudengi staatuses õpilast püüdsid ebaõnnestunult üle Türgi piiri minna, ütles Tartu ülikooli toonane rektor Koop, et tema vaevalt pool aastat ülikoolis õppinud poiste eest ei vastuta, vastutab Nõo kooli direktor.

„Haridusministeeriumi brigaad tuli vaatama, mismoodi ma lapsi kasvatan, et nad välismaale pagevad. Käitusid esimesel õhtul minuga nii hullusti, et halb oli vaadata. Mul õnnestus ministeeriumi koolivalitsuse juhatajalt Juhan Sepalt teada saada ka sellise suhtumise põhjus: keskkomitee oli andnud käsu mind maha võtta. Tartu parteikomitee esimene sekretär Ilmar Vahe, kelle poole pöördusin, keeldus mind alguses vastu võtmast. Lõpuks nõustus seda tegema pärast tööaega. Minu jutu ära kuulanud, käratas ta, et tema loata ei võeta ühtki koolidirektorit maha. Mõne päeva pärast lõpetatigi „juurdlus” ära. Et minu karistus piirdus vaid valju noomitusega nõrga poliitilise kasvatus eest, oli suuresti Juhan Sepa teene. Üks poiss sai

aasta, teine poolteist. Üks „piiririkkuja”, praost Peeter Kaldur, käib mul vahel külas.”

Noomitusel olid ka tõsisemad tagajärjed: Aigrot ei lubatud välismaale ja kaks korda keelduti talle teenelise õpetaja tiitlit andmast. Kolmandal korral ta selle siiski sai.

Koolidirektorite hädavajalike oskuste hulka kuulus hea läbisaamine laomees-tega. Aigro valdas seda kunsti täiuslikult. „Tuli minna kindlasti pudeliga, tuleku tegeliku põhjuse võis avaldada alles siis, kui märjake oli kahanenud juba allapoole silti. Pärast seda oli ainult vormistamise küsimus, sain kõik, mis vaja. Elu oli niisugune, polnud midagi teha. Ega mina seda Nõukogude valitsust kokku pannud,” ütleb Aigro otsekui vabandades. Ja pahvatab siis: „Olen 40 aastat koolmeister olnud, aga pole veel kordagi lõhnadega õpilaste ette läinud. Õpilast peab austama.”

Elektronika asemel traktoriõpetus

1960. aastatel läks Eestis 15 kooli üle tootmisõpetusele. Esimeste seas oli minister Arnold Greeni ettepanekul valmis minema ka Aigro, kellele meeldis 12-klassilise kooli idee. Programmid olid juba valmis, kui tuli tagasilöökk – Moskva ei lubanud lisaõppeaastat. Ilma selleta tulnuks 7–8 tundi tootmisõpetust nädalas üldainete arvelt. „See oleks koolile kahjulik olnud. Kuidas me oleksime saanud teiste keskkoolidega võistelda. Ülikooli vastuvõtmisel ju lehmaliõpsmist ja traktoriõpetust ei küsita.” Ja nagu ikka, oli Aigrol kõiki rahuldav lahendus varnast võtta. Ta rääkis Elva keskkooli direktori Lembit Raidi nõusse Nõo kooli asemel tootmisõpetusele üle minema.

Kui kõikides koolides hakati tootmisõpetust nõudma, valmis Nõos elektronika-telemehaanika õppekava. Tootmisbaasiks pidid saama Tartu ülikool ja Tõravere observatoorium. „Meil olid Charles Villmanni ja akadeemik Aksel Kipperiga head suhted. Nad olid nii nagu minagi huvitatud, et Nõos oleks hea kool – kõik Tõravere lapsed käisid ju siin. Põhjendasin seda ideed lapsevanemate sooviga.”

Paraku ei läinud hea mõte läbi. „Haridusministeeriumi inspektor Annus küsis, kas linnalapsed peavad siis põllumajandust õppima, kui teie maal elektronikat

Direktor Kalju Aigro ja õpetaja Vaike Kukk 1971. aastal põhikoolilõpetajatega.

õpetate. Elva parteikomitee II sekretär ütles aga, et kui Aigro pole suuteline Nõo keskkooli juhtima, leiavad nad uue direktori. Sellega oli jutt lõppenud. Mul oli kolm last, kuhu ma oleksin läinud! Nii hakkaski osa Nõo lapsi õppima auto- ja traktoriõpetust, osa agrookeemiat.”

Matemaatika-füüsika eriklassid

Taganemine ei olnud lõplik. Aigro peas hakkas idanema uus idee – matemaatika-füüsika eriklassid. Haridusministeeriumi kontrollbrigaadi juhile Rotbergile mõtte meeldis, matemaatikust haridusosakonna juhatajale Valter Johansonile samuti. „Haridusministeerium ja haridusosakond olid meie selja taga, parteikomiteed kartsi aga nagu tuld. Johanson uuris järele, millal parteikomitee saksu kohal pole, et pidada nõu ilma nendeta. Kokku tuli viis inimest: Tõraverre observatooriumi direktor akadeemik Kipper, Villmann, Rotberg, Johanson ja mina. Kõik rääkisid järgemööda, kui tähtis on Eestis luua matemaatika-füüsika eriklassidega kool ja miks see peaks asuma just Nõos. Eeldused olid head: uus koolihoone ja võimalus teha vanast majast internaat, kuhu majutada mujalt tulnud õpilased. Kõige viimasena küsiti

minu arvamust. Mul polnud enam midagi lisada, lubasin anda oma parima. Sellega oli otsustatud, et 1964. a sügisest tulevad Nõokku ülevabariigilise vastuvõtuga matemaatika-füüsika eriklassid. See oli suur võit. Olin ka ise enda üle uhke.”

Matemaatika-füüsika süvaõpe eeldas häid õpetajaid. „Olgu direktor või kuldjalgadega, heade õpetajateta on ta null.” Aigro oli meister neid leidma ja kooli tooma. Endine kolleeg, toonane viimase kursuse üliõpilane Ove Karu andis nõusoleku veel enne, kui asjale ääriveeri lähenev direktor jõudis talle ettepaneku teha. „Kuldne mees, võimas kuju,” iseloomustab Aigro matemaatikut. Keemiku ja füüsiku leidmiseks tuli appi võtta ülikoolituttvused – kool oli ülikooli praktikabaas. Prodekaan Tali soovitas Nõokku meelitada Lihula kooli füüsikaõpetaja Valdo Väinaste, kel oleks sealt hõlpus Tartus aspirantuuris käia. Keemiaõpetaja kohale pakkus tervenisti kolme *cum laude*’ga lõpetanud. „Valisin neist tema soovitusel Eevi Viirsalu. Seega olid kooli põhiõpetajad olemas. See oli võimas kolmik. Selliseid õpetajaid polnud sealkandis varem olnud,” kiidab Aigro. Hiljem lisandusid neile matemaatikud Lembit Luht, Kalju Kruse,

Mati Krull ning füüsikud Lembit Kalvet ja Enn Liba.

Töörõõm korvab kõik

Nüüd jäi astuda veel viimane samm, tuua kooli reaalinetes tugevad õpilased. See ei olnud raske. Haridusministeeriumi väljakuulutatud konkursile tuli kolm korda rohkem õpilasi, kui oli võimalik vastu võtta. „Me ei teinud küsimusi ainult programmi järgi, vaatasime ka, kuidas pea jagab. Hea koosseisu saime.”

Juba kolme aasta pärast tegi Nõo viie kooli kohtumisel puhta töö, võites kõik esikohad. „Kas see ei innusta?” küsib Aigro. „Ma ei ajanud uhkust taga. Mulle oli tähtis, et saime eesti rahvale, ma lastele hääd teha. Üle 90% neist sai ülikooli sisse. Paljud on praegu Eesti või välisriikide ülikoolide õppejõud. Kas see pole suur rõõm? Koolidirektorina saad töörõõmu palju rohkem kui palka.”